

بیابانه مشترک تصریحی درباره بسته شدن پرونده مطالعات ادعایی با PMDA نداشتند و مشخص نیست آژانس در این مورد تا خردادماه سال آینده چه تصمیمی اتخاذ خواهد کرد. تجربه همکاری های آژانس و ایران نشان می دهد این نهاد بین المللی سوالات خود را برای قانع شدن مطرح نمی کند، بلکه به دنبال این است از پاسخ های کشورمان سوالات جدیدی طرح کند و مبنایی برای ادامه بهانه جویی های خود قرار دهد

خاتمه یافتن موضوع ابعاد نظامی احتمالی (PMD) به عنوان یکی از خطوط قرمز ایران برای توافق با بیابانه خیر ایران و آژانس و وعده حل آن در خرداد ۱۴۰۱ همخوانی ندارد

یک داستان ادامه دار؟

سال ۱۳۸۱ بر اساس کنفرانس خبری مجاهدین خلق و افشای اطلاعات مربوط به فعالیت های مخفیانه ایران، محمد البرادعی، دبیرکل وقت آژانس بین المللی انرژی اتمی از رئیس وقت سازمان انرژی اتمی ایران در رابطه با وجود تاسیسات غنی سازی در نطنز و تولید آب سنگین در اراک سسول می پرسد. سازمان انرژی اتمی ایران با تایید این ادعاها اجازه می دهد بازرس آژانس از سایت نطنز نمونه برداری کرده و بر اساس این نمونه برداری ها آژانس در گزارش بعدی خود اطلاع می دهد در نقاط نمونه برداری شده، آلودگی های غنی سازی اورانیوم با درصد بالا کشف شده است. گزارش آژانس باعث می شود شورای حکام آژانس قطعنامه تندی در سپتامبر ۲۰۰۳ علیه ایران صادر کند و پرونده ایران تا یک قدمی ارجاع به شورای امنیت پیش برود. تیم مسؤل پرونده هسته ای سسی می کند با اجراء اقدامات اعتمادساز نظیر توقف همه فعالیت های غنی سازی در نطنز، امضای پروتکل الحاقی و ارائه دسترسی بدون محدودیت به آژانس از ارجاع پرونده هسته ای ایران به شورای امنیت جلوگیری کند اما آژانس در ارزیابی خود جمع بندی کرد: «داده های نمونه برداری محیطی ادعای ایران را مبنی بر خارجی بودن مبدا آلودگی های هسته ای تایید می کند اما نمی توان توضیحات محتمل دیگر را کنار گذاشت و آژانس به تحقیقات خود برای تایید خارجی بودن مبدا آلودگی ادامه می دهد». در نهایت با وجود ادامه اقدامات اعتمادساز از سوی ایران، به دلیل فشارهای آمریکا و همراهی کشورهای اروپایی با آمریکا، پرونده ایران به شورای امنیت سازمان ملل ارجاع داده شد.^۱

با این اوصاف ایران سال ۱۳۹۴ طبق برجام با آژانس همکاری کرده و حتی برای بازدید از سایت نظامی پارچین دسترسی داد اما در گزارش آژانس نتیجه گیری شد قبل از ۲۰۰۳ ایران برنامه نظمی داشته است و همچنین آژانس تایید نکرد فعالیت های هسته ای ایران بعد از سال ۲۰۰۳ صلح آمیز بوده است. «ارزیابی سراسری آژانس این است که طیفی از فعالیت های مرتبط با توسعه تسلیحات انفجار هسته ای در ایران قبل از پایان سال ۲۰۰۳ به عنوان یک تلاش سازماندهی شده صورت گرفت و بعضی فعالیت ها بعد از سال ۲۰۰۳ انجام شد. آژانس همچنین ارزیابی می کند که این فعالیت ها فراتر از مطالعات علمی و امکان سنجی و تحویل قابلیت ها و شایستگی فنی مرتبط مشخص پیشرفت نکرد. این مساله به معنای این است که پرونده PMDA ایران هنوز بسته نشده است و امکان مطرح شدن بحث های نظامی علیه پرونده هسته ای ایران در آینده وجود دارد.

پی نوشت

- گزارش ژوئن ۲۰۰۳ آژانس بین المللی انرژی اتمی در رابطه با اجرای توافق پادمان NPT در جمهوری اسلامی ایران
- گزارش ۲۶ آگوست ۲۰۰۳ آژانس بین المللی انرژی اتمی: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-40.pdf>
- گزارش نوامبر ۲۰۰۴ آژانس بین المللی انرژی اتمی: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2004-83.pdf>
- حسن روحانی، امنیت ملی و دیپلماسی هسته ای، ص ۶۵۶-۶۵۸
- گزارش ۲ دسامبر ۲۰۱۵ (۱۱ آذرماه ۱۳۹۴) آژانس بین المللی انرژی اتمی: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov-2015-68.pdf>

6- 85. The Agency's overall assessment is that a range of activities relevant to the development of a nuclear explosive device were conducted in Iran prior to the end of 2003 as a coordinated effort, and some activities took place after 2003. The Agency also assesses that these activities did not advance beyond feasibility and scientific studies, and the acquisition of certain relevant technical competence and capabilities. The Agency has no credible indications of activities in Iran relevant to the development of a nuclear explosive device after 2009.

مکان تازه ای را که اخیرا در سفرش به تهران مجوز دسترسی و بازرسی آژانس به آنها را دریافت کرده بود، رضایت بخش نداشتند و همچنین به لحاظ فنی نامعتبر ارزیابی کرده و خواستار شفافیت بیشتر و اطلاعات تکمیلی تر از سوی تهران شد. این در حالی بود که مدیرکل آژانس بین المللی انرژی اتمی پس از سفرش به ایران در گفتگو با شبکه BBC WORLD بازرسی از ۲ سایت مورد درخواست آژانس را نه پایان کار، بلکه آغاز یک «فرآیند تازه» توصیف کرده بود.

در همین راستا گروسی پس از سفر هفته گذشته اش به تهران در کنفرانس خبری تصریح کرد پروتکل الحاقی بخشی از برجام است و توافق برجام بدون آن دشوار و مسالسه ساز خواهد بود و ایران باید تحت هر شرایطی به توافقات پادمانی پایبند باشد. گروسی همچنین گفت مسائل پادمانی به توافق برجام ارتباطی ندارد و ایران باید تحت هر شرایطی به این توافقات پایبند باشد. مدیرکل آژانس در این باره گفت: «مسائل پادمانی ارتباطی به برجام و توافقات دیگر ندارد. اینها موضوع موازی هستند و ایران صرف نظر از برجام و هر توافق دیگری با هر کشور دیگری باید به توافقات پادمانی پایبند باشد و این وظیفه آنهاست». گروسی در ارتباط با پروتکل الحاقی نیز توضیح داد: «پروتکل الحاقی بخشی از برجام است. داشتن توافقی بدون توافقات جامع پادمانی مسالسه ساز و دشوار است. شما باید توانمندی دسترسی و کار کردن به شیوه ای موثر را داشته باشید. تا جایی که من می دانم پروتکل الحاقی بخشی از توافق بوده و بخشی از توافق برجام خواهد بود».

این دیپلمات آرژانتینی در پاسخ به سوالی در ارتباط با توافق برجام و تأثیری که بر فعالیت های آژانس در ایران می گذارد هم گفت: «ما دائما با ایران در گفتگو هستیم که این گفتگوها شامل گفتگوهای غیررسمی هم می شود، زیرا در صورت عدم توافق، ما نمی توانیم روی یک سری موضوعات به صورت منسجم به توافق برسیم». وی ادامه داد: «ما درباره موضوعات با ایران تبادل نظر می کنیم اما در نهایت تیم پادمانی ما مسأله ای را که در برجام مورد توافق قرار گرفته و به امضا درآمده است، در نظر می گیرند و بررسی می کنند». گروسی تصریح کرد: «همان طور که می دانیم برجام یک توافق پیچیده است و یکسری گامها

با این وجود موضوعی که مطرح است این است که بیابانه مشترک تصریحی درباره بسته شدن پرونده مطالعات ادعایی با PMDA نداشتند و مشخص نیست آژانس در این مورد تا خردادماه سال آینده چه تصمیمی اتخاذ خواهد کرد. این در حالی است که خاتمه یافتن این موضوع یکی از خطوط قرمز مهم ایران برای حصول توافق احتمالی بوده است اما بند ۴ بیابانه سازمان انرژی اتمی و مدیرکل آژانس فقط می گوید گروسی به دنبال ارزیابی مربوطه توسط آژانس، نتیجه گیری خود را پیش از برگزاری شورای حکام در خرداد ۱۴۰۱ گزارش کند. بنابراین تضمینی وجود ندارد که در نتیجه همکاری های ایران و اسیادی توافق، آژانس پرونده PMDA را ببندد. چه اینکه اساسا تجربه تاریخی همکاری های آژانس و ایران نشان می دهد این نهاد بین المللی سوالات خود را برای قانع شدن مطرح نمی کند، بلکه به دنبال این بوده است از پاسخ های کشورهای مختلف در مورد مطرح کردن مبنایی برای ادامه بهانه جویی های خود قانع نگردد. در زمان انعقاد توافق برجام دولت وقت ادعا کرد موضوع ابعاد نظامی احتمالی بسته شده و قطعنامه ۵۰۱ درباره بسته شدن پرونده موسوم به ابعاد نظامی احتمالی برنامه هسته ای ایران با اجماع و اتفاق آرای کشورهای عضو شورای حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی تصویب شده است. معنای این اتفاق این بود که با تصویب این قطعنامه مسائل گذشته و حال بی ادبی ایران تا سال ۲۰۱۵ باید برای همیشه مختم می شد اما ادعاهای

جدید آژانس درباره کشف اورانیوم با منشأ انسانی در برخی اماکن ایرانی، به فعالیت های قبل از سال ۲۰۱۵ بازمی گردد که باید طبق برجام خاتمه می یافت. موضوع دیگر، رفتار غیر حرفه ای و قابل تامل رافائل گروسی در مواجهه با برنامه هسته ای ایران بوده است که ابهام ها درباره تعهدات آژانس به بسته شدن بی ادبی را بیشتر می کند. به عنوان نمونه سال گذشته پس از همکاری های ایران با آژانس درباره بهانه جویی ها نسبت به امکان جدیدی که گروسی برای آنها دسترسی گرفت، مدیرکل در گزارش راستی آزمایی و نظارت بر جمهوری اسلامی ایران در پروتو قطعنامه ۲۳۳۱ شورای امنیت، توضیحات ارائه شده از سوی ایران درباره ۲

«تا درباره همه چیز توافق نشود درباره هیچ چیز توافق نشده است» این جمله مشهوری است که از آغاز مذاکرات منتهی به برجام در سال ۲۰۱۵ مقامات وقت آمریکایی به کار می بردند. ضمنا این جمله در اوراق مذاکراتی وین در دور جدید گفتگوها در وین هم دیده می شود. مقامات ایرانی با بهره گیری از این عبارت در برهه فعلی این مهم را به دولت بایدن که سعی در حصول توافق ضعیف داشته است، یادآوری کرده اند.

با مرور این عبارت باید سفر اخیر مدیرکل آژانس بین المللی انرژی اتمی به تهران را ارزیابی کرد. سازمان انرژی اتمی ایران و آژانس بین المللی انرژی اتمی جهت شفاف سازی درباره مسائل مطرح شده در سند ۱۷/GOV/۲۰۱۱/۵۲۷ به تاریخ ۲۶ آبان ۱۴۰۰ (۱۷ نوامبر ۲۰۲۱) روی بیابانه مشترک به توافق رسیدند. سازمان و آژانس با هدف حل و فصل موضوعات توافق کردند در ادامه همکاری خود همان طوری که در بیابانه مشترک مورخ ۵ شهریور ۱۳۹۹ (۲۶ آگوست ۲۰۲۰) بیان شده است، همکاری ها و گفتگوهای بین خود را سرعت بخشیده و تقویت کنند.

در این زمینه، سازمان و آژانس درباره موارد زیر توافق کردند: ۱- سازمان حداکثر تا ۲۹ اسفند ۱۴۰۰ (۲۰ مارس ۲۰۲۲) توضیحات کتبی مرتبط با آن دسته از سوالات مطرح شده توسط آژانس درباره موضوعات مربوط به ۳ مکان را که ایران به آنها نپرداخته است، به همراه اسناد پشتیبان مربوط به آژانس ارائه خواهد کرد. ۲- طرف ۲ هفته پس از دریافت توضیحات کتبی سازمان و اسناد پشتیبان مرتبط با آن، آژانس این اطلاعات را مرور کرده و هر سوالی را که درباره این اطلاعات دریافت شده، به سازمان ارائه می کند. ۳- طرف یک هفته پس از ارائه اطلاعات به سازمان توسط آژانس درباره هر سوال دیگر درباره این اطلاعات، آژانس و سازمان برای بررسی سوالات در تهران تشکیل جلسه خواهند داد. برای هر مکان جلسات جداگانه ای برگزار خواهد شد. ۴- مدیرکل در نظر دارد با انجام فعالیت های مندرج در بندهای یک تا ۳ بالا و به دنبال ارزیابی مربوطه توسط آژانس، نتیجه گیری خود را پیش از برگزاری شورای حکام در خرداد

خط زمانی ادعاهای جدید

قیل از این تاکید می کرد درخواست دسترسی آژانس مبتنی بر ادعاهای بی اساس است و اجازه دسترسی به آژانس در این مقطع می تواند به تلاش های آمریکا برای فعال سازی مکانیسم ماشه مرتبط باشد. در این مقطع و با نزدیک شدن به انتخابات آمریکا عباس عراقچی، معاون وقت سیاسی وزیر امور خارجه اظهار می دارد: «هر حرکتی که ایران را در عرصه بین المللی به عنوان یک تهدید معرفی کند، بازی در زمین آمریکاست. تحولات اخیر آمریکا وضعیت ترامپ را دشوار کرده و در چنین شرایطی هر اقدامی ممکن است، بنابراین نباید بهانه های به آمریکا بدهیم که ایران را به وجه المصالحه رقابت های انتخاباتی آمریکا تبدیل کند».^۲

وی در نشست مدبران ارشد وزارت امور خارجه با معاون اول رئیس جمهوری می گوید: آمریکایی ها از چندها مسیر بردن ایران به شورای امنیت را دنبال می کنند؛ یک مسیر از شورای حکام است. رژیم صهیونیستی مدعی اسنادی شده که بر اساس آن اسناد جعلی، آژانس درخواست هایی را مطرح کرده و بازی بسیار پیچیده ای را مقابل ما ایجاد

قطعنامه نه موجب تخریب ایران به ارائه دسترسی به آژانس بر اساس ادعاهای واهی و بی اساس می شود و نه موجب اعمال فشار به آن، جمهوری اسلامی ایران، این قطعنامه را کاملا رد می کند و اقدام مقتضی و مناسب را در واکنش به آن اتخاذ خواهد کرد که مسؤولیت و عواقب آن، بر عهده بانیشان چنین قطعنامه ای خواهد بود».

نتایج دسترسی

به رغم تمام حرف و حدیث ها، دولت روحانی در ایامی که همزمان با رقابت های انتخابات ریاست جمهوری در آمریکا بود، با امید به اینکه پیروزی احتمالی دموکرات ها شاید بتواند بازگشت ایالات متحده به برجام را در پی داشته باشد، تصمیم گرفت امتیاز دیگری به طرف غربی بدهد. بر این اساس دوشنبه ۴ شهریور ۱۳۹۹، رافائل گروسی، مدیرکل آژانس بین المللی انرژی اتمی به ایران سفر کرد. نتیجه این دیدار صدور بیابانه ای مشترک بود که در آن سازمان انرژی اتمی ایران موافقت کرد که ۲ سایت مورد درخواست آژانس دسترسی بدهد.^۳ ایران

کرده و با فشار آمریکا آژانس قطعنامه ای علیه ما صادر کرده و احتمال ارجاع پرونده ایران در نشست بعدی شورای حکام به شورای امنیت وجود دارد.

معاون سیاسی وزارت امور خارجه تاکید کرد: ۳-۲ پار سعی کردند پرونده ایران را به شورای امنیت ببرند که با آن مقابله کردند. ۳-۲ پار هم بیرون شورای امنیت چنین تلاشی کردند، از جمله در نشست ورشو که با آنها هم مقابله کردیم و موفق شدیم جلوی اجماع کامل علیه ایران را بگیریم. در نشست شورای حکام نیز چین و روسیه و ۷ کشور عضو به روند آمریکا نپیوستند.

عراقچی خاطر نشان می کند: نباید اجازه دهیم آمریکا مجدداً فشار ایران را به عنوان یک تهدید امنیتی معرفی کند؛ هر حرکتی که ایران را در عرصه بین المللی به عنوان یک تهدید معرفی کند، بازی در زمین آمریکاست. تحولات اخیر آمریکا وضعیت ترامپ را دشوار کرده و در چنین شرایطی هر اقدامی ممکن است، بنابراین نباید بهانه های به آمریکا بدهیم که ایران را در رقابت های انتخاباتی به وجه المصالحه انتخاباتی آمریکا تبدیل کند.

گفتنی است گروه بین المللی بحران که تأثیرگذاری آن در تصمیمات سیاست خارجی دولت سابق در عرصه های حساس مانند مذاکرات برجام، FATF و توافق صلح استکهلم محسوس است، در گزارش خود در مرداد ۹۹ (قبل از سفر گروسی به ایران در ۴ شهریور) توصیه کرده بود ایران به منظور جلوگیری از تشدید تنش ها به آژانس دسترسی بدهد.^۴

آژانس در آخرین گزارش خود به تاریخ ۲۱ آبان ۹۹ در رابطه با نمونه برداری از ۲ سایت اعلام شده (سایت آناه و یک سایت اطراف تهران) اعلام کرد یافته های آژانس با اطلاعاتی که ایران ارائه داده است، تطابق ندارد و یافته های دیگری وجود دارد که ایران باید نسبت به آنها شفاف سازی کند و سوال های آژانس را پاسخ بدهد. علاوه بر این، آژانس در بهر روز رسائی یافته های خود در تقویرآباد اعلام کرده است در این سایت، ذرات اورانیوم ۲۳۶ با درصد غنی سازی پایین اورانیوم ضعیف پیدا کرده است و توضیحات ایران در این رابطه را به دلیل «عدم اعتبار کارشناسی» راضی کننده ندانست.^۱

- تارنمای سازمان ملل، ۵ مهر ۱۳۹۷: <https://news.un.org/en/story/2018/09/1021192>
- یورونیوز، ۱۵ فروردین ۱۳۹۸: <https://per.euronews.com/2019/04/04/u-n-nuclear-watchdog-inspects-iran-warehouse-netanyahu-pointed-to-sources>
- آرشیو نیوز، خبر: ۴۱۹۳: <https://www.archivenews.ir/fa/news/details/41903>
- گزارش ۱۱ نوامبر ۲۰۱۹ آژانس بین المللی انرژی اتمی در رابطه با بازرسی و راستی آزمایی در ایران در چارچوب قطعنامه ۲۳۳۱ لینک دسترسی: <https://www.iaea.org/sites/default/files/2011/gov2020-41.pdf>
- خبرگزاری اسپوتنیک، ۱۹ اسفند ۱۳۹۸: <https://sptnknews.ws/BCcj>
- متن قطعنامه حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی، ۳۰ خرداد ۱۳۹۹: <https://www.iaea.org/sites/default/files/20/06/gov2020-34.pdf>
- پرتال سازمان انرژی اتمی ایران، متن بیابانه مشترک به زبان انگلیسی: [https://aeoi.org.ir/portal/file/?307134/iran-iaea-agreed-joint-statement-26-august-2020-\(final\).pdf](https://aeoi.org.ir/portal/file/?307134/iran-iaea-agreed-joint-statement-26-august-2020-(final).pdf)
- خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۶ تیر ۱۳۹۹، خبر: ۸۳۲۸۶۴۴۲: <https://www.ima.ir/news/83846424>
- تارنمای گروه بین المللی بحران، ۲۹ مرداد ۱۳۹۹، آمریکا فشار حداکثری را به سازمان ملل می آورد: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran/218-iran-us-brings-maximum-pressure-un>
- گزارش آژانس بین المللی انرژی اتمی در رابطه با نظارت و راستی آزمایی در ایران در چارچوب قطعنامه ۲۳۳۱، نوامبر ۲۰۲۰: <https://www.iaea.org/sites/default/files/2011/gov2020-51.pdf>